
Joan Ramon Folc IV de Cardona

Autor:

Data de publicació: 04-09-2014

Aquesta locució es va començar a usar a partir del triomf en les batalles de Cerignola[2] i Garellano, després de la frase del Gran Capità en esclatar, a plena llum del dia, dos carros amb tonells de pólvora: "Bon anunci amics, que aquestes són les lluminàries de la victòria"-on ens diu que les lluminàries eren coets, no teies enceses.[6][7][8] Aquestes batalles van ser guanyades pels terços del Gran Capità en la segona guerra de Nàpols, on segons diversos autors hi havia molts catalans; un d'ells és Cristòfor Despuig, que després de la batalla posà en boca del Gran Capità defensant a uns catalans menyspreats pel seu interlocutor: "... esos dos caballeros... si no fuese por ellos no tuviéramos hoy ... que comer".[3]

No sé si en Gonzalo Fernández de Córdoba arribà a existir. És ben probable que sí. Però tinc el convenciment que se li ha atribuït la personalitat del més alt militar català contemporani, l'Almirall i Gran Conestable de Catalunya i Aragó, en Joan Ramon Folc IV de Cardona i Urgell (JRFC IV d'ara endavant).

Fill d'en JRFC III i de Joana d'Urgell, filla del comte Jaume el Dissortat (el qui havia ser l'hereu de Martí l'Humà al tron de Catalunya-Aragó el 1410), en JRFC IV nasqué el 1446 i morí el 29 de gener de 1513.

Pertanyents a una de les grans nissagues històriques catalanes, el seu pare i el seu avi havien estat ambaixadors i militars destacats durant tot el segle XV. El seu pare és present a totes les victòries de l'exèrcit reialista durant la Guerra Civil catalana (1462-1472), i ell, amb 16 anys, hi participa, sovint al costat de la reina Joana Enríquez i del petit Ferran, futur rei Catòlic. El 1466, després de la mort del rei Pere IV, la causa de la Generalitat encapçalada pels germans Colom proposa JRFC IV de ser rei de Catalunya, atès que és nét del Dissortat, com també ho era Pere IV, fill d'Isabel d'Urgell, germana de la mare d'aquest Cardona. El noi es mantindrà fidel als Trastàmara i declinarà la invitació.

Com a regreïament per una fidelitat tan lloable, en Joan II, pare del futur rei Catòlic, concerta el seu casament amb una germanastra de la reina Joana, Aldonça Enríquez (filles totes dues de l'almirall de Castella, Alonso Enríquez, però de mare diferent) el 1467, i nomena el nuvi Gran Conestable de Catalunya, aprofitant la mort d'en Bernat Joan de Cabrera, conestable vigent fins aleshores. Aquest títol li dona el comandament suprem, només per sota del rei i el príncep, de les forces de la Corona d'Aragó. A la núvia, en Joan II li fa mercè de quinze mil florins amb càrrec a les rendes d'Elx i de Crevillent, que pertanyien a la ciutat de Barcelona.

Acabada la guerra amb la victòria dels reialistes i els Cardona, aquests encara fan préstecs al rei, acompanyen la germana de Ferran, Joana, a casar-se amb el rei de Nàpols (1477), participen en les guerres de Castella al costat de la futura Isabel la Catòlica (1475-79), i en acabat, es llancen a les primeres batalles de la Guerra de Granada. El 1484 s'alça en armes Hug del Pallars, cosí dels Cardona, i en JRFC IV s'afanya a combatre'l i en cobeja els dominis. Es diu que la complicada orografia del Pallars fou el laboratori per a l'èxit de la Guerra de Granada, també envoltada de places fortes, barrancs i punts militarment difícils de rendir. De fet, la Guerra de Granada no es guanya fins que en Cardona ha derrotat el comte de Pallars, que fugí a França i a Nàpols, i el 1489 baixa a rendir les principals places musulmanes amb pólvora i estratègia catalana, i a provar les seves dots d'ambaixador pactant la rendició de Boabdil.

El 1491, amb Granada madura per a la rendició, i després de tots els serveis prestats, Ferran II eleva el comtat de Cardona a ducat -és l'únic ducat existent a Catalunya, el títol nobiliari més important-, i eleva el comtat de Pallars, conquerit per les armes, a marquesat i en fa titular JRFC IV. Aquí desapareix de la història, figuradament, aquest destacat militar, un home que s'ha passat la vida lluitant. Les notícies que en tenim de 1492 a 1513 són escadusseres, alguna intervenció a les Corts i poca cosa més.

Això ens du a pensar que les seves gestes militars a Granada són atribuïdes a Gutierre de Cárdenas (observem la similitud entre Cárdenas i Cardona), comptador major i mestresala de la reina Isabel, a qui es concedeix l'alcaldia

d'Almeria a perpetuïtat; el seu nét, Bernardino de Cárdenas, serà l'Adelantado del nou regne de Granada. Bé, crec que el virrei de Granada fou en realitat el fill d'en JRFC IV, en Ferran de Cardona i Enríquez, el qui serà II duc de Cardona. I com a dada rellevant, en Gutierre de Cárdenas també està casat amb una filla de l'almirall de Castella, Teresa Enríquez, i morirà (alerta, que això ho fa molt la censura) 10 anys clavats abans que en JRFC IV: el 30 de gener de 1503. La vídua d'en Cárdenas, curiosament, no complirà les seves instruccions testamentàries fins el 1514, quan és mort en JRFC IV, cosa que reblaria el clau de la suplantació. També ens lliga el fet que Aldonça Enríquez fos beneficiària de les rendes d'Elx i de Crevillent com a present de casament i que a la seva suplantadora, Teresa Enriquez, se la faci justament senyora d'Elx i de Crevillent per gràcia d'Isabel la Catòlica amb motiu del seu casament amb Gutierre, el 1470. La princesa Isabel era titular d'aquests senyorius perquè, pretesament, també els havia rebut de Joan II com a regal pel seu enllaç amb el príncep Ferran el 1469. L'embolic és considerable i fa la típica pudor de socarrim. Ens consta que el 1473, però, Barcelona encara debatia amb Joan II qui havia de ser el beneficiari d'aquelles rendes, i què calia fer per cobrar els endarreriments, atès que la ciutat comtal no en percebia ni cinc des de 1450. Tot plegat ens convida a pensar que en alguns dels episodis més rellevants de la seva biografia, els Cardona-Enríquez han estat suplantats documentalment pel matrimoni Cárdenas-Enríquez. El paper d'ambaixador d'en JRFC IV davant Boabdil, en canvi, ja s'atribueix a Gonzalo Fdez. de Córdoba, el Gran Capitán.

Quan esclata el conflicte napolità amb França, el 1495, a qui ha d'enviar el rei Ferran II com a capità general a Nàpols i Sicília? A les forces catalanes sota el comandament de l'almirall i gran conestable català, fill del qui havia estat virrei de Sicília (JRFC III, 1477-79)?, o a un noble menor castellà que mani als almiralls Requesens i Vilamarí? Només pot tractar-se d'en JRFC IV! Si examinem detalls de la vida del Gran Capità andalusí, veurem que hi ha coincidències remarcables amb en JRFC IV: orfandat de la mare molt aviat, educació a la cort, entrada en guerra als quinze anys...

Els èxits militars a Itàlia, aplicant tècniques modernes i noves concepcions estratègiques, davant dels francesos en dues ocasions (1495-1498) i (1501-1503) li reporten fama per tota la cristiandat. El rei de França el vol "fitxar" i el tempta. I els conversos italians l'idolatre quan el Gran Capità, que governa a Nàpols en nom del rei d'Aragó, amenaça de dimitir de les seves responsabilitats quan Ferran i Isabel volen instaurar la Inquisició castellana al reialme napolità. Quin castellà faria una cosa així? Aleshores, algunes veus a Itàlia, que veuen el perill de ser governats pels Trastàmara, tempten el Gran Capità a proclamar-se rei de Nàpols. Amb quins drets? Gonzalo Fdez. de Córdoba no pertanyia a cap nissaga reial. Però el nét del comte d'Urgell sí. Els RRCC tremolen. Morta Isabel, Ferran el nomena virrei de Nàpols el 1505, amb l'esperança que el gest faci revifar la vella fidelitat, però amb la suspicàcia a flor de pell. El pols polític d'aquells anys és digne de ser estudiat amb especial cura i atenció.

Finalment, el 1507 Ferran II el fa tornar a la península amb un parell de títols nobiliaris (sempre per a Gonzalo, no pas per a JRFC, que ja n'està més que farcit, de títols) que no amaguen la sensació, per a tothom, d'haver-lo "degradat" de les seves funcions. En Gonzalo Fernández de Córdoba, trist i decebut del seu monarca, diu la història, se'n va a casa del comte d'Aranda a buscar una mica de caliu, sentint-se incomprès i maltractat. Qui és el comte d'Aranda? L'aragonès Miquel Ximenis d'Urrea, marit d'Aldonça de Cardona, filla d'en JRFC IV! Va a casa de la seva filla a buscar conhort!

Al Gran Capitán, diu el seu biògraf Ruiz Domènech, li accelerarà la mort la defunció d'una seva filla, "però no sé situar-la en l'arbre genealògic, ni sé de qui es pot tractar". És clar, el de Córdoba tot plegat tenia una filla i hereva, que és ben viva, però en el cas català, en JRFC IV tenia Isabel de Cardona i Enríquez, casada amb Alfons Felip d'Aragó i Gurrea, el futur Hernán Cortés (que ha lluitat al costat del Gran Capità a Itàlia i aplicarà a Mèxic els recursos tàctics apresos de tan insigne estrateg), que mor el 6 de juliol de 1512. Ja ho tenim! La filla casada amb el noble més prominent d'Aragó, mor en plena joventut en donar a llum el qui serà l'hereu d'Hernán Cortés, tot també falsejat i potinejat per la censura, que el fa néixer vint anys més tard, el 1532. Bé, al cap de set mesos de la mort de la filla, mor el pare. És el que en Ruiz Domènech ha trobat als papers adulterats, però no sap com encaixar-ho en la història fabulada.

Els Cardona i els Fernández de Córdoba emparenten a la segona meitat del segle XVI, de manera que tres generacions més tard la majoria de títols que tenia el Gran Capità català ja s'incorporen a la família dels andalusos, igual que les seves armes heràldiques. Aquest i d'altres són casaments que l'aristocràcia castellana buscà amb insistència per poder incorporar als magnats castellans els dominis, els títols i les fortunes més importants de la noblesa catalana. Fixem-nos que avui queden pocs nobles catalans de soca-rel. Algun baronet, el titular d'algun senyoriu i para de comptar. S'ho van endur tot. Lògic, per altra banda: si el rei i la cort eren a Madrid, els nobles de més alta estirp hi anaven a viure. Aquesta fou la segona part de la jugada: desactivar Catalunya com a cap i casal dels regnes confederats i Barcelona com a capital de l'imperi. Encara avui hi ha un esforç sistemàtic d'Espanya i els seus sicaris del PSC per convertir Catalunya en la més provinciana de les perifèries a la megalòpoli madrilenya i Barcelona en pàtria de quillos, d'immigrats castellanoparlants i turisme de cervesa i orins.

Per tant, avui, els descendents dels Fernández de Córdoba, que també són els dels Cardona, poden exhibir sense incórrer en cap il·legalitat les armes nobiliàries del veritable Gran Capità. L'única cosa que els va caldre fou reescriure la

història i posar en els llibres que allò que fou dut a terme per un català –més unionista amb Castella que els mateixos castellans, això sí-, ho havia realitzat un castellà.

Un vague rastre d'allò que hem consignat es pot resseguir en una Història del Regne de Nàpols publicada el 1723 (p. 507) i més tard el 1753 per l'historiador (que morirà a la presó, encausat pels inquisidors) Pietro Giannone, on trobem a la pàgina 506 una referència a "Consalvo Fernandes de Córdoba, di Casa d'Aguilar, di patria Cardonese... cognomenato dalla jattanza spagnuola Il Gran Capitano". A l'edició de 9 anys més tard, 1762, que també tenim, hi trobem la mateixa pàgina, amb la mateixa impressió que el 1753, on repeteix totes les paraules, fil per randa, excepte una: "...di patria... Cordovese...". A totes les edicions posteriors d'aquest llibre ja sortirà així.

Pep Mayolas

Edició de 1723. Diu "Cardonese" aquí a la part baixa de la pàgina.

Aquesta és la de 1753, on també l'anomena "di patria Cardonese", al segon paràgraf.

En canvi, la següent, de 1762, només nou anys més tard que la de 1753, ja diu, en la mateixa tipografia i format de pàgina, "de patria Cordovese".